

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертаційну роботу Буртової Єлизавети Дмитрівни на тему
«Підготовка майбутніх психологів до надання психологічної допомоги
клієнтам у складних життєвих ситуаціях», представлену на здобуття
наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за
спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)**

Актуальність і доцільність наукового пошуку.

Проблема забезпечення доступної та професійної психологічної допомоги набула для українського суспільства особливої гостроти. Тривале перебування людей в умовах війни, вимушені зміни місця проживання і способу життя, втрати, порушення соціальних зв'язків та невизначеність посилюють психологічне навантаження і збільшують кількість звернень по фахову підтримку. За таких обставин якість допомоги значною мірою залежить від того, наскільки майбутній психолог ще під час навчання підготовлений до професійної взаємодії з клієнтами, життєві обставини яких є складними, мінливими та нерідко містять кілька взаємопов'язаних проблем.

Актуальність дисертації Буртової Єлизавети Дмитрівни визначається не лише суспільним запитом на психологічну допомогу, а й потребою системи вищої освіти своєчасно реагувати на зміни у професійній діяльності психолога. Освітній процес має готувати здобувачів до обґрунтованого прийняття професійних рішень у ситуаціях, які неможливо повністю відтворити засобами традиційного теоретичного навчання. Отже, дослідження педагогічних умов такої підготовки є важливим для оновлення її змісту й організації та наближення навчального досвіду майбутніх фахівців до реальних вимог психологічної практики.

Обрана тема відповідає напряму наукової діяльності кафедри психології та педагогіки ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля». Дослідження виконано в межах комплексних наукових тем «Теоретичні та методичні засади моделювання компетентнісної професійної освіти у контексті євроінтеграції» (державний реєстраційний номер 0117U000784) та «Теоретико-методологічні засади професійного становлення фахівця в інноваційному соціокультурному просторі» (державний реєстраційний номер 0122U200059). Таким чином, дисертаційна робота спрямована на розв'язання актуального завдання професійної освіти, а її тема має належну наукову і практичну значущість.

Цілісність дослідницького задуму та обґрунтованість результатів.

Дисертація вирізняється послідовною побудовою наукового пошуку. Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов підготовки майбутніх психологів до надання психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях. Вона конкретизована у завданнях, що передбачають розкриття сутності складних життєвих ситуацій, які зумовлюють потребу клієнтів у психологічній допомозі, та систематизацію їх основних видів; уточнення сутності й обґрунтування структури готовності майбутніх психологів до надання психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях; виявлення особливостей відповідної професійної підготовки в українській і зарубіжній освітній теорії та практиці; обґрунтування її

методологічних засад і педагогічних умов; розроблення змістово-методичного забезпечення реалізації визначених умов та експериментальну перевірку їх ефективності.

Об'єкт, предмет, мета, гіпотеза і завдання взаємно узгоджені. Логіка дисертації відображає поступовий рух від визначення поняттєвих і методологічних орієнтирів до проектування педагогічного впливу, його практичного втілення та оцінювання результатів. Загальні висновки співвіднесені із завданнями й містять узагальнення отриманих теоретичних та експериментальних результатів.

Доказовість основних положень забезпечена опрацюванням широкого кола наукових і нормативних джерел, освітньо-професійних програм, матеріалів українського та зарубіжного досвіду. Список використаних джерел налічує 230 найменувань, зокрема 57 іноземними мовами. Це дало змогу авторці розглянути проблему в контексті сучасних підходів до професійної підготовки психологів і врахувати різні наукові позиції щодо психологічної допомоги у складних життєвих ситуаціях.

Заслуговує на позитивну оцінку поєднання теоретичних, емпіричних і статистичних методів. Теоретичний аналіз став основою для уточнення поняттєвого апарату, обґрунтування структури досліджуваної готовності та визначення методологічних орієнтирів дослідження. Експертне оцінювання використано під час виокремлення педагогічних умов, а педагогічний експеримент – для перевірки їх результативності. Статистичне опрацювання даних здійснено із застосуванням процедур, що відповідають характеру отриманих результатів: коефіцієнта вибіркової адекватності Кайзера-Меєра-Олкіна, критерію сферичності Бартлетта, факторного аналізу та критерію χ^2 Пірсона.

Експериментальну роботу проведено на базі ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», Бердянського державного педагогічного університету та Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова. Загальна вибірка становила 116 здобувачів спеціальності 053 Психологія: 52 особи увійшли до експериментальної групи, 64 – до контрольної. До початку формувального етапу статистично підтверджено однорідність груп, а після його завершення встановлено значущі відмінності між ними.

Підсумкові дані педагогічного експерименту засвідчили позитивні зміни в рівнях сформованості готовності майбутніх психологів до надання психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях. Порівняння результатів експериментальної та контрольної груп підтвердило, що в групі, де було реалізовано обґрунтовані педагогічні умови, відповідні зміни є суттєвішими. Статистична значущість виявлених відмінностей підтверджена із застосуванням критерію χ^2 Пірсона. Це дає підстави позитивно оцінити результативність проведеної експериментальної роботи та вважати, що мети дослідження досягнуто, поставлені завдання виконано, а висунуту гіпотезу підтверджено.

Теоретична цілісність і наукова новизна одержаних результатів.

Наукова новизна дисертації виявляється в побудові цілісної логіки підготовки майбутніх психологів, вихідним орієнтиром якої є не абстрактний перелік професійних знань та вмінь, а реальні потреби клієнта, зумовлені перебуванням у

складній життєвій ситуації. Авторка послідовно пов'язує характеристики такої ситуації та особливості її переживання клієнтом зі змістом професійної діяльності психолога, а через нього – із вимогами до підготовки майбутнього фахівця. Це дає змогу розглядати одержані результати не як окремі теоретичні й методичні положення, а як взаємопов'язані складники розв'язання поставленої наукової проблеми.

Запропоноване визначення складної життєвої ситуації, що зумовлює потребу клієнта у психологічній допомозі, конкретизує обставини, за яких наявних адаптаційних ресурсів особистості недостатньо для самостійного відновлення психоемоційної рівноваги та ефективного функціонування. Систематизація основних видів таких ситуацій дала авторці підстави визначити психологічні прояви й потреби клієнтів, які мають бути враховані майбутнім психологом під час вибору способів професійної допомоги. Таким чином, характеристика складних життєвих ситуацій у дисертації безпосередньо пов'язана з визначенням змісту досліджуваної професійної підготовки.

Цей зв'язок відображено у структурі готовності майбутніх психологів до надання психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях. Мотиваційно-ціннісний компонент характеризує спрямованість майбутнього фахівця на професійну допомагаючу діяльність; когнітивно-змістовий – систему знань, необхідних для розуміння ситуації клієнта та визначення способів допомоги; емоційно-емпатійний – здатність до емпатійної взаємодії та регуляції власних емоційних станів; операційно-практичний – спроможність аналізувати професійну ситуацію, приймати обґрунтовані рішення й реалізовувати обрані способи допомоги; рефлексивно-особистісний – здатність осмислювати й коригувати власні професійні дії, усвідомлювати труднощі, ризики та межі компетентності. Запропонована структура охоплює внутрішні передумови, зміст і способи професійної діяльності психолога, що забезпечує цілісне розуміння досліджуваної готовності.

Логічним продовженням теоретичних результатів стало обґрунтування педагогічних умов, спрямованих на формування всіх компонентів цієї готовності. Збагачення змісту професійної підготовки забезпечує засвоєння необхідних знань; практикоорієнтоване освітнє середовище створює можливості для їх застосування у змодельованих професійних ситуаціях; рефлексивно-супервізійний супровід дає змогу аналізувати, оцінювати й коригувати набутий досвід. Отже, наукова новизна роботи полягає не лише в обґрунтуванні окремих понять, компонентів і педагогічних умов, а й у встановленні змістового зв'язку між потребами клієнта у складній життєвій ситуації, вимогами до професійної діяльності психолога та організацією підготовки майбутніх фахівців до її здійснення.

Практичне значення та можливості використання результатів дослідження.

Практичне значення дисертації визначається можливістю безпосереднього використання одержаних результатів у професійній підготовці майбутніх психологів. Авторкою запропоновано не окремі методичні матеріали, а комплексне змістово-методичне забезпечення, яке дає змогу реалізувати обґрунтовані педагогічні умови в межах чинних освітніх компонентів. Його цінність полягає в

послідовному залученні здобувачів до засвоєння необхідних знань, аналізу професійних ситуацій, обґрунтування способів психологічної допомоги, моделювання взаємодії з клієнтом, осмислення виконаних дій та оцінювання набутої готовності.

Запропоновані матеріали можуть бути інтегровані в освітній процес без запровадження окремого освітнього компонента, оскільки авторкою модернізовано зміст семи компонентів професійної підготовки майбутніх психологів. Розподіл змістово-методичного забезпечення за змістово-інформаційним, практико-моделювальним, рефлексивно-супервізійним, самостійно-пошуковим і контрольно-оцінювальним блоками дає викладачеві змогу добирати матеріали відповідно до мети й етапу підготовки, а також поєднувати аудиторну, самостійну та практичну роботу здобувачів.

Прикладна цінність результатів полягає також у можливості їх використання під час оновлення освітньо-професійних програм, робочих програм і силабусів, організації практичної підготовки майбутніх психологів, а також професійного навчання та підвищення кваліфікації фахівців. Упровадження результатів у закладах вищої освіти та громадській організації підтверджує їхню придатність для застосування в освітній і професійній практиці.

Представлення результатів у публікаціях та їх апробація.

Аналіз наукового доробку Є.Д. Буртової засвідчує, що положення і результати, винесені на захист, належно представлені в публікаціях авторки. У 5 статтях, оприлюднених у наукових фахових виданнях України, висвітлено ключові теоретичні та методичні аспекти підготовки майбутніх психологів до надання психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях. Ще 8 праць апробаційного характеру відображають обговорення проміжних і підсумкових результатів дослідження з науковою спільнотою. Отже, публікації не лише кількісно відповідають установленим вимогам, а й репрезентують основні складники та послідовність проведеного наукового пошуку.

Результати роботи обговорювалися на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, методологічному онлайн-семінарі молодих дослідників, засіданнях кафедри психології та педагогіки та щорічних звітних конференціях професорсько-викладацького складу ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля». Така апробація дала змогу представляти результати дослідження на різних етапах його виконання та в різних формах наукової комунікації. Особистий внесок Є.Д. Буртової в публікації, підготовлені у співавторстві, визначено в дисертації. Повнота оприлюднення результатів відповідає змісту дисертаційної роботи.

Оцінка структури, оформлення дисертації та дотримання академічної доброчесності.

Побудова дисертації відповідає логіці дослідження проблеми підготовки майбутніх психологів до надання психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях. Матеріал розгортається від визначення поняттєвих і методологічних орієнтирів до обґрунтування педагогічних умов, розроблення змістово-методичного забезпечення їх реалізації та експериментальної перевірки ефективності. Така послідовність забезпечує змістовий зв'язок між теоретичною й експериментальною частинами роботи: сформовані на початковому етапі

положення конкретизуються в організації формувального впливу, а потім перевіряються за допомогою відповідного критеріально-діагностичного апарату.

Дисертація містить усі необхідні структурні складники: анотації українською та англійською мовами, вступ, три розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел і десять додатків. Загальний обсяг роботи становить 438 сторінок, обсяг основного тексту – 273 сторінки. Таблиці та рисунки доцільно доповнюють виклад, забезпечують систематизацію теоретичного матеріалу й унаочнюють результати експериментальної роботи. Додатки розширюють уявлення про процедуру дослідження та зміст запропонованих авторкою методичних матеріалів.

Зміст розділів узгоджується з поставленими завданнями, а загальні висновки відображають основні результати проведеного дослідження. Дисертація справляє враження завершеної самостійної наукової праці та за структурою, змістом, обсягом і оформленням відповідає вимогам, установленим до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Аналіз тексту засвідчує коректне використання наукових джерел: запозичені положення й результати інших авторів супроводжуються відповідними покликаннями, а особистий внесок Є.Д. Буртової у працях, опублікованих у співавторстві, конкретизовано. Підстав для сумнівів у дотриманні принципів академічної доброчесності під час ознайомлення з дисертацією не виявлено.

Положення, що потребують уточнення.

Високо оцінюючи теоретичні й практичні результати дослідження, вважаємо за необхідне звернути увагу на окремі положення, які можуть бути уточнені під час наукової дискусії.

1. Одним із принципів підготовки майбутніх психологів до надання психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях авторкою визначено принцип психологічної безпеки освітнього середовища. Водночас у роботі доцільно було б повніше конкретизувати організаційно-методичний механізм його реалізації під час рольового та імітаційного моделювання взаємодії «психолог – клієнт» у ситуаціях із високим рівнем емоційної напруженості. Зокрема, потребують детальнішого висвітлення підготовка здобувачів до виконання ролі клієнта, можливість відмови від участі в окремій симуляції, способи завершення ролі та проведення дебрифінгу, а також алгоритм дій викладача у разі актуалізації у здобувача власного травматичного досвіду або виникнення вираженої емоційної реакції. Така деталізація посилює практичну реалізованість принципу психологічної безпеки освітнього середовища та полегшила б використання розроблених матеріалів іншими викладачами.

2. Розроблений авторкою комплекс професійних кейсів охоплює основні види складних життєвих ситуацій та забезпечує набуття здобувачами досвіду аналізу стану і потреб клієнта, визначення його запиту та обґрунтування способів психологічної допомоги. Водночас у дисертації доцільно було б чіткіше визначити критерії, за якими встановлюється рівень складності професійних кейсів, та обґрунтувати послідовність їх використання в процесі підготовки майбутніх психологів. На завершальних етапах підготовки до комплексу варто було б включити кейси, що відображають поєднання кількох взаємопов'язаних складних

життєвих ситуацій і передбачають вибір між декількома можливими способами психологічної допомоги. Це дало б змогу виразніше простежити поступове ускладнення професійних завдань і наблизити їх зміст до реальних умов надання психологічної допомоги.

3. Для діагностики сформованості критерію практичної діяльності авторкою використано комплекс професійних кейсів, відповіді на які оцінювали незалежні експерти за визначеними показниками. Водночас у дисертації варто було б докладніше представити процедуру підготовки експертів до оцінювання, способи узгодження розуміння ними критеріїв і рівнів виконання завдань, а також результати перевірки погодженості виставлених оцінок. Це посилює обґрунтованість процедури оцінювання результатів виконання професійних кейсів та переконливість отриманих діагностичних даних.

Висловлені зауваження мають дискусійний характер, не ставлять під сумнів достовірність основних результатів і не змінюють загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Загальна оцінка дисертаційної роботи.

Аналіз дисертації Буртової Єлизавети Дмитрівни, наукових публікацій, матеріалів апробації та відомостей про впровадження результатів дає підстави вважати представлену роботу завершеним самостійним науковим дослідженням. У дисертації розв'язано актуальне наукове завдання, отримано нові теоретично обґрунтовані та експериментально підтверджені результати, що мають значення для теорії і практики професійної освіти.

За актуальністю, науковою новизною, обґрунтованістю і достовірністю результатів, теоретичним та практичним значенням, змістом, обсягом і рівнем оформлення дисертаційна робота відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 зі змінами, та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 зі змінами.

Буртова Єлизавета Дмитрівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Рецензент:

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»



Ганна ВОШКОЛУП

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 00:29:30 06.10.2026

Назва файлу з підписом: Рецензія_Вошколуп.pdf.asice
Розмір файлу з підписом: 4.4 МБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: Рецензія_Вошколуп.pdf
Розмір файлу без підпису: 4.4 МБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: ВОШКОЛУП ГАННА ЮРІЇВНА
П.І.Б.: ВОШКОЛУП ГАННА ЮРІЇВНА
Країна: Україна
РНОКПП: 3081921969
Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 00:29:28 06.10.2026
Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000A333A7017F99C507
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Удосконалений
Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)
Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.09.28 13:00